

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

היסטוריה

הוראות לנבחן

לכיתות י"ב
ולבוגרים

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
בחר בשלושה פרקים וענה על השאלות על פי ההנחיות בכל פרק (לכל פרק – $33\frac{1}{3}$ נקודות).
מן השאלות שתבחר לענות עליהן, חובה לבחור לפחות שאלה אחת שיש בה מקור.

שים לב: תלמידים שאושר להם מבחן מותאם אינם חייבים לבחור בשאלה שיש בה מקור.

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

שים לב: מן השאלות שתבחר לענות עליהן, חובה לבחור לפחות שאלה אחת שיש בה מקור.

פרק ראשון (33 $\frac{1}{3}$ נקודות)

אם בחרת בפרק זה ענה על שאלה אחת בנושא שלמדת:

בית שני (שאלות 1-3)

או

ערים וקהילות בימי הביניים: בגדד (שאלות 4-6) או **פראג** (שאלות 7-9)

ממדינת מקדש לעם הספר — בית שני (33 $\frac{1}{3}$ נקודות)

אם למדת נושא זה, ענה על אחת מן השאלות 1-3.

1. מקור — בין ייאוש לבנייה

א. הצג את התוצאות של "המרד הגדול" בשניים מן התחומים האלה: כלכלה, דמוגרפיה, חברה, דת.

הסבר כיצד אחת מן התוצאות שהצגת סיכנה את המשך הקיום של העם היהודי.

(15 נקודות)

ב. לפניך קטע מקור ובו שתיים מן התקנות שתיקן רבן יוחנן בן זכאי לאחר חורבן בית המקדש השני.

יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעים, אבל לא במדינה.

משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהיו [שהיו] תוקעין בכל מקום שיש בו בית דין.

(משנה, מסכת ראש השנה, פרק ד', משנה א)

בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה, ובמדינה יום אחד.

משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהא הלולב ניטל במדינה שבעה [ימים] – זכר למקדש.

(משנה, מסכת ראש השנה, פרק ד', משנה ג)

על פי מה שלמדת, הסבר שתיים מן המטרות של חכמי יבנה בתקנותיהם.

כיצד אחת מהן באה לידי ביטוי בקטע המקור?

(18 $\frac{1}{3}$ נקודות)

2. מלכות הורדוס והמעבר לשלטון רומאי ישיר

א. לדברי ההיסטוריון גדליהו אלון, הורדוס "לא היה [...] לא 'מלך הגויים' ואף לא 'מלך היהודים' ולא 'מלך המשיח' אלא עריץ סתם".

(ג' אלון, מחקרים בתולדות ישראל, הקיבוץ המאוחד, תשכ"ז, עמ' 42)

הסבר את הקביעה של אלון. בסס קביעה זו על שתי עובדות היסטוריות.

הצג עובדה היסטורית אחת הסותרת את קביעתו של אלון.

(20 נקודות)

ב. מה הייתה מדיניות השלטון הישיר של רומא? הצג את מאפייניה ביהודה. (13 $\frac{1}{3}$ נקודות)

3. הגורמים לפרוץ "המרד הגדול"

א. הצג הבדל אחד בין השלטון העקיף ובין השלטון הישיר שהנהיגו הרומאים בשטחים שכבשו.

הסבר כיצד השלטון העקיף או השלטון הישיר שירת את האינטרסים של השלטון ברומא.

($15\frac{1}{3}$ נקודות)

ב. לפניך שלושה גורמים לפרוץ ה"מרד הגדול":

— מתח בין יהודים ובין נוכרים

— מצוקה כלכלית

— תסיסה משיחית

בחר בשניים מן הגורמים, והסבר כיצד כל אחד מהם הוביל לפרוץ המרד. (18 נקודות)

ערים וקהילות בימי הביניים (33 $\frac{1}{3}$ נקודות)

ענה על שאלה אחת בנושא שלמדת: בגדד אן פראג.

בגדד

אם למדת נושא זה, ענה על אחת מן השאלות 4-6.

4. מקור — מנהיגים ומוסדות הנהגה בקהילה היהודית בבבל

א. לפניך קטע מקור מדברי רבי נתן בן יצחק הבבלי, שחי במאה העשירית ותיאר את דרך המינוי של ראש הגולה ואת מעמדו.

אם הסכימה דעת הקהל למנותו, מתקבצים שני ראשי הישיבות עם בני ישיבתם עם כל ראשי הקהל והזקנים בבית אדם גדול שבבבל [...] ומתקבצים בבית הכנסת ביום החמישי ומברכים אותו ותוקעים בשופר להשמיע את כל העם מקטן ועד גדול. וכששומעים הדבר כל אחד ואחד [מהקהל] משגר לו מנחה כפי כוחו והשגת ידו וכל ראשי הקהל ועשיריהם שולחים לו בגדים נאים ותכשיטים יפים [...] וכשמשיכים ללכת [ב]יום שבת לבית הכנסת, רבים מגדולי הקהל מתקבצים עימו ללכת לבית הכנסת. וכבר הכינו לו בבית הכנסת מבעוד יום מגדל עץ [בימת כבוד] ופורסים עליו בגדים נאים [...] וחזן בית הכנסת מתחיל בברוך שאמר [...] ומשלים [את] התפילה, ויושבים כל הקהל. וכשיושבים כל הקהל, יצא ראש גלות מהמקום שהיה מכוסה בו. וכשרואים אותו כל העם עומדים על רגליהם עד שישב ויצא ראש ישיבת סורא אחריו וישב על המגדל, לאחר שייתן לו כריעה [השתחוות] ויחזיר לו. ואחר כך יצא ראש ישיבת פומבדיתא וייתן לו גם הוא כריעה, וישב לשמאלו. [...]

ופותח ראש גלות ודורש בעניין הפרשה של אותו היום או ייתן רשות לראש ישיבת סורא לפתוח ולדרוש [לשאת דרשה] [...] וחזן בית הכנסת מוריד את ספר התורה לראש גלות וכל העם עומדים [...] ואחריו קוראים ראשי הכלות ואחריהם תלמידי ראשי הישיבות [...] וכשיוצא ראש גלות [מבית הכנסת] כל העם יוצאים לפניו ולאחריו ואומרים לפניו דברי שירות ותשבחות [...] ואם [ראש הגולה] רוצה לצאת ולעשות צרכיו, רוכב הוא במרכבת המשנה כמרכבת שרי המלך בבגדים נאים, והולכים אחריו עד ט"ו אנשים ועבדו יהיה רץ אחריו [...] ודומה בהליכתו כאחד שרי המלך. וכשהוא רוצה להיכנס לפני המלך, לבקש ממנו דבר או לראות פניו [...] נותן לו רשות ומצווה על השוערים להכניסו. וכשהוא נכנס רצים לפניו כל עבדי המלך, והוא כבר הכין בחיקו זהובים וזוזים [מטבעות זהב וכסף] שייתן לאותם העבדים [...] והם מכבדים אותו ואוחזים בידו עד שהוא בא ועומד לפני המלך.

(מעובד על פי י' יודלוב וט"ז הבלין [עורכים], תורתן של גאונים, הוצאת ח' וגשל, תשנ"ג, עמ' 75-77)

על פי מה שלמדת, הסבר מה היה מעמדו של ראש הגולה בעיני הח'ליפים ומה היה מעמדו בעיני היהודים.

כיצד מעמד זה בא לידי ביטוי בקטע המקור?

על פי מה שלמדת, הצג שניים מן התפקידים של ראש הגולה.

(17 נקודות)

ב. בין הגאונים ובין ראש הגולה היו מתחים וחילוקי דעות.

הצג דוגמה אחת למתח בין הגאונים ובין ראש הגולה.

הסבר אחד מן הגורמים למתח בין הגאונים ובין ראש הגולה.

(16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

5. מעמדות בח'ליפות המוסלמית

- א. הסבר מדוע ניתן ליהודים ולנוצרים בח'ליפות המוסלמית מעמד משפטי של "בני חסות".
 כיצד העליונות של המוסלמים על "בני החסות" באה לידי ביטוי ב"תנאי עומר"? הסבר באמצעות שתי דוגמאות.
 ($17\frac{1}{3}$ נקודות)
- ב. הסבר את המעמד שהיה לעבד המוסלמי בח'ליפות המוסלמית.
 הצג שתי זכויות של העבד ושתי הגבלות שחלו עליו.
 (16 נקודות)

6. צמיחתן והתפתחותן של ערים בעולם המוסלמי

- א. הסבר שלושה גורמים שהביאו להתפתחות ערים בח'ליפות המוסלמית. ($16\frac{1}{3}$ נקודות)
- ב. הסבר שני גורמים שסייעו לפריחת התרבות והמדע בבגדד, והצג שתי דוגמאות לכך. (17 נקודות)

פראג

אם למדת נושא זה, ענה על אחת מן השאלות 7-9.

7. מקור — מאפייני ההנהגה של הקהילה היהודית באירופה הנוצרית ובעיר פראג

א. לפניך קטע מקור מצוואתו של רבי אברהם הורוביץ, ובו הנחיות לבניו בנוגע ליחסיהם עם ראשי הקהילה היהודית ("קהל").

היו זהירים שלא תריבו עם הקהל לעולם, לא בעבור מס ולא בעבור צדקה ולא בעבור שררה ולא בעבור שום דבר בעולם, אף אם נראה בעיניכם שהקהל עושה לכם עוולה גדולה [...] לא תסורו מן הדבר אשר יגידו לכם ימין ושמאל [...] תעשו כמצוותם [...] כי רוח ה' על ראשי העם ומנהיגיו ולא יעזוב את חסידיו לעולם וישמרם מן הטעות ומן המכשול. [...] ועוד, כי דעת הרבים עדיפה ותמיד דברי יחידים בטלים הם אצל רבים.

(מעובד על פי מ' רוסמן, פולין: פרקים בתולדות יהודי מזרח אירופה ותרבותם, יחידה 3-4,

האוניברסיטה הפתוחה, תשנ"ד, עמ' 84)

על פי **קטע המקור**, הצג את הנימוקים של רבי אברהם הורוביץ לחובת היחיד לציית ל"קהל".
על פי **מה שלמדת**, הצג את הסמכויות של "קהל", והסבר מדוע המליץ הרב הורוביץ לבניו שלא לריב עם "קהל".
(17 נקודות)

ב. הסבר את החשיבות שהייתה ליהודי החצר עבור הקהילה היהודית, והצג שתיים מן הפעולות שעשה מרדכי מייזל לטובת הקהילה היהודית בפראג. ($16\frac{1}{3}$ נקודות)

8. היחסים בין היהודים ובין הנוצרים בעיר הנוצרית

א. הצג את המעמד המשפטי של היהודים בעיר הנוצרית בימי הביניים.

הסבר מה היו המניעים של הכנסייה ביחס שלה כלפי היהודים, ומה היו המניעים של השליטים ביחס שלהם כלפי היהודים. (20 נקודות)

ב. הסבר את הסיבות לגירוש היהודים מבוהמיה בשנת 1541, והצג אחת מן הסיבות לחזרתם של היהודים לפראג. ($13\frac{1}{3}$ נקודות)

9. התפתחות העיר הנוצרית

א. הסבר שלושה מן הגורמים שסייעו לייסוד ערים חדשות ולחזיון ערים קיימות באירופה הנוצרית בימי הביניים. מבין הגורמים שהסברת, מהו לדעתך הגורם העיקרי שסייע בייסוד העיר פראג? (18 נקודות)

ב. הסבר כיצד הפיכתה של פראג לבירת האימפריה ההבסבורגית תרמה להתפתחות העיר. הצג שני ביטויים להתפתחות זו בתחום הכלכלה. ($15\frac{1}{3}$ נקודות)

פרק שני — לאומיות וציונות (33 $\frac{1}{3}$ נקודות)

אם בחרת בפרק זה, ענה על שתיים מן השאלות 10-13 (לכל שאלה — 16 $\frac{2}{3}$ נקודות).

10. מקור — תודעה לאומית בישראל ובעמים

א. לפניך בול שהנפיקה קרן קימת לישראל בשנת 1938 כדי לגייס בארצות הברית תרומות למען התנועה הציונית.

על פי **מה שלמדת**, הסבר את החשיבות של פיתוח תודעה לאומית עבור בני הלאום.

הסבר כיצד באות לידי ביטוי **בבול שתיים** מן הדרכים לפיתוח תודעה לאומית.

(9 נקודות)

ב. הסבר כיצד קידם הרצל את פיתוח התודעה הלאומית בקרב היהודים. בסס את תשובתך על שתיים מפעולותיו.

תאר כיצד פעל הרצל לקידום הרעיון הציוני בקרב מדינות העולם.

(7 $\frac{2}{3}$ נקודות)

11. פעילות התנועות הלאומיות, גורמים מסייעים וגורמים מעכבים

- א.** הצג שתי דרכים שבהן פעלו התנועות הלאומיות במאה ה-19 כדי להשיג עצמאות.
הסבר גורם אחד שסייע להן להשיג עצמאות או גורם אחד שעכב את השגתה.
($8\frac{1}{3}$ נקודות)
- ב.** הצג שתי צורות התיישבות חדשות שהקימו העולים בארץ-ישראל בשנים 1882-1914.
הסבר גורם אחד שסייע להתיישבות היהודית בארץ-ישראל בתקופה זו וגורם אחד שעכב אותה.
($8\frac{1}{3}$ נקודות)

12. צמיחת הלאומיות והשפעתה

- א.** הסבר את ההשפעה של רעיונות ההשכלה ואת ההשפעה של התנועה הרומנטית על צמיחת הלאומיות באירופה.
($8\frac{1}{3}$ נקודות)
- ב.** הסבר כיצד עיכבה האמנציפציה את צמיחת התנועה הציונית, וכיצד היא סייעה לצמיחתה.
($8\frac{1}{3}$ נקודות)

13. שינויים שיצרו הרעיונות של הלאומיות

- א.** הצג שני שינויים שנוצרו במפה המדינית של אירופה בעקבות הלאומיות המודרנית בסוף המאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20. ($8\frac{1}{3}$ נקודות)
- ב.** הצג את המטרה של התנועה הלאומית היהודית (הציונות), והסבר כיצד קידמה הצהרת בלפור מטרה זו.
($8\frac{1}{3}$ נקודות)

פרק שלישי – המאבק על הקמת מדינת ישראל (33 $\frac{1}{3}$ נקודות)

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 14-16.

14. מקור – המאבק של היישוב היהודי בבריטים (1945 עד מאי 1948)

א. לפניך קטע מקור מדברים ששודרו ב"קול ישראל", באביב 1946.

"תנועת המרי העברי" אינה זהה עם ארגון ומוסד כלשהו, כשמה כן היא תנועה המקיפה את המוני היישוב על כל חוגיו ושדרותיו; תנועה המקפלת בתוכניתה את כל הצורות והגילויים של התנגדות סבילה ופעילה למדיניות הזדונית של חיסול הציונות. אין "תנועת המרי" מצטמצמת בפעולות צבאיות בלבד. למרי העברי מצטרף כל מאמץ בשדה העלייה וההתיישבות, כל מעשה חלוצי-פוליטי, ציבורי, כלכלי, משפטי, תרבותי וכיוצא בהם, המגביר את מאבקו של העם היהודי לגאולתו ולתקומתו המדינית במולדת. נמצא, שכל גוף יהודי – מוסד, יישוב, ארגון או יחיד – יכול לשרת במעשיו את המרי העברי.

(ש' קולת [עורכת], הרעיון הציוני והקמת מדינת ישראל, ב', מעלות, תשמ"ה, עמ' 270)

הסבר כיצד המטרות של הקמת "תנועת המרי העברי" באות לידי ביטוי בקטע המקור.

הצג פעולה אחת של "תנועת המרי העברי" בתחום הצבאי.

(17 נקודות)

ב. משנת 1945 עד מאי 1948 ניסו לעלות לארץ-ישראל כ-84,000 מעפילים. הבריטים תפסו את רוב המעפילים האלה, והם נכלאו במחנות מעצר בעתלית ובקפריסין.

האם לדעתך השיגה ההעפלה לארץ-ישראל בשנים אלה את מטרותיה? נמק את דברך באמצעות שתי עובדות

היסטוריות. (16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

15. מלחמת העצמאות

א. הצג את המטרות של מדינות ערב בפלישתן למדינת ישראל במאי 1948.

הסבר כיצד ההתנהלות של מדינות ערב במהלך המלחמה מנעה מהן לנצח. הבא שתי סיבות לכך.

(17 נקודות)

ב. במהלך מלחמת העצמאות עבר הצד היהודי ממגננה למתקפה.

הסבר קביעה זו, והדגם אותה באמצעות אירוע שהתרחש באחד מן השלבים של המלחמה. (16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

16. בעיית הפליטים הפלסטינים, הסכמי שביתת הנשק

א. הסבר שלוש סיבות להיווצרות בעיית הפליטים הפלסטינים. בתשובתך התייחס גם להתנהלות הצד הערבי וגם להתנהלות הצד היהודי. (16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

ב. מהו "הקו ירוק"?

הסבר כיצד תפסו מדינות ערב את הסכמי שביתת הנשק, וכיצד תפסה מדינת ישראל הסכמים אלה.

(17 נקודות)

פרק רביעי — סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל (33 $\frac{1}{3}$ נקודות)

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 17-20.

17. מקור — היהודים בארצות האסלאם

א. לפניך קטע ממכתב ששלחה הפל"ן (FLN), שהייתה תנועת השחרור הלאומית של אלג'יריה, אל הקהילה היהודית באלג'יריה בשנת 1956.

"האלג'יראים ממוצא יהודי עדיין לא התגברו על מבוכת מצפונם וגם לא בחרו לאיזה כיוון לפנות. הבה נקווה שהם ילכו ברובם בדרך של אלה שנענו לקריאתה של המולדת הנדיבה, תמכו במהפכה וכבר תבעו בגאווה את לאומיותם האלג'ירית. חרף שתיקתו של הרב הראשי של אלג'יר, המנוגדת לגישתו המעודדת של הארכיבישוף [איש דת בכיר בנצרות], שקם באומץ ובפומבי נגד הזרם וגינה את האי צדק הקולוניאלי, רובם הגדול של האלג'יראים נמנעו מלהתייחס אל הקהילה היהודית כמי שעברה באופן סופי לשורות האויב

[...]

משום שהפל"ן [תנועת השחרור הלאומית של אלג'יריה], רואה ביהודים האלג'יראים בנים של מולדתנו, היא מקווה שמנהיגי הקהילה היהודית ינהגו בחוכמה ויתרמו לבנייתה של אלג'יריה חופשית שיש בה אחווה אמיתית. הפל"ן משוכנעת שהם יבינו שמחובתם ולטובת האינטרס הברור מאליו של כלל הקהילה היהודית, לחדול מלהישאר "מעל להמולה" [להימנע ממעורבות], ולגנות בלא היסוס את המשטר הקולוניאלי הצרפתי הגוסס ולהכריז על בחירתם בלאומיות האלג'יראית".

(ח' סעדון [עורך], אלג'יריה, משרד החינוך ומכון בן-צבי, התשע"א, עמ' 80-81)

על פי מה שלמדת, הצג את ההשפעה של תהליך הדה־קולוניזציה על היהודים בארצות האסלאם החל משנות הארבעים של המאה ה־20.

הסבר כיצד השפעה זו באה לידי ביטוי במכתב של תנועת השחרור הלאומית של אלג'יריה. הבא שתי דוגמאות מן המכתב.

(17 נקודות)

ב. הסבר שני גורמים נוספים (מלבד תהליך הדה־קולוניזציה) שהשפיעו על גורל יהודי ארצות האסלאם

משנות הארבעים של המאה ה־20 ועד סוף שנות השישים של המאה ה־20.

תאר כיצד אחד מן הגורמים שהסברת השפיע על גורל היהודים במדינה שלמדת עליה.

(16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

18. מלחמת ששת הימים (1967)

א. הצג את הצעדים של מדינות ערב שהובילו למתיחות בין ובין מדינת ישראל בתקופה שלפני מלחמת ששת הימים. הסבר את התגובות של מדינת ישראל על צעדים אלה. בתשובתך התייחס להנהגה בישראל ולחברה הישראלית. (17 נקודות)

ב. במדינת ישראל חל שינוי ניכר בעקבות מלחמת ששת הימים. הסבר קביעה זו. בתשובתך התייחס לכל אחד מן התחומים האלה: כלכלה, יחסים בין-לאומיים, חברה. ($16\frac{1}{3}$ נקודות)

19. מלחמת יום הכיפורים (1973)

א. בתקופה שלפני פרוץ המלחמה רווחה בקרב ההנהגה בישראל התפיסה (קונספציה) שלא צפוי בעתיד הקרוב עימות צבאי בין מדינת ישראל ובין מדינות ערב. הסבר את הנחות היסוד שעליהן התבססה תפיסה זו. ($13\frac{1}{3}$ נקודות)

ב. הצג את המטרות שהניעו את סאדאת נשיא מצרים לתקוף את ישראל באוקטובר 1973, והסבר אילו מן המטרות האלה השיגה מצרים בעקבות המלחמה. הסבר את ההשפעה של מלחמת יום הכיפורים על מדינת ישראל בתחום החברתי-פוליטי. (20 נקודות)

20. קליטה ועלייה בשנות החמישים והשישים של המאה ה-20

א. הצג את שתי העמדות בוויכוח שהתנהל בקרב ההנהגה בישראל בשנות החמישים בנוגע למדיניות העלייה. הסבר כיצד נימק כל צד את עמדתו. ($16\frac{1}{3}$ נקודות)

ב. הצג שני שיקולים שהנחו את המדיניות של מדינת ישראל בקליטת העולים בשנות החמישים והשישים. הסבר את ההשפעה של מדיניות הקליטה על העולים בתחום הדמוגרפי-כלכלי או בתחום החברתי-תרבותי בתקופה זו. (17 נקודות)

בהצלחה!